

—
Верховний
Суд

Оскарження учасником юридичної особи
правочину, укладеного виконавчим
органом цієї юридичної особи:
зміна правових позицій

Олена Кібенко,
суддя Верховного Суду

Круглий стіл
Право на справедливий суд та заходи щодо
забезпечення захисту корпоративних прав
12 березня 2021 року

Позов учасника/акціонера про визнання правочинів товариства недійсними

Постанова ВП ВС від 08 жовтня 2019 року у справі
№916/2084/17, провадження № 12-77гс19

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/84911545>

Постанова ВП ВС від 08.10.2019

Учасник ТОВ **у 2017** році звертається до господарського суду і просить визнати недійсними договори про внесення змін до договору оренди **2005** року, укладені ТОВ з РВ ФДМУ **у 2013 та 2014** році (укладені без згоди зборів)

Посилається на рейдерське захоплення ТОВ **у 2009 році**.

11.12.2014 - учасника **втретє** поновлено на посаді директора ТОВ, його частка у ТОВ – 30%. Частка учасників, з якими є корпоративний конфлікт – 70%.

Постанова ВП ВС від 08.10.2019

8.2.....

Згідно зі статтями [92, 97 ЦК України](#) юридична особа набуває цивільних прав та обов'язків і здійснює їх через свої органи, які діють відповідно до установчих документів та закону. Управління товариством здійснюють його органи. Органами управління товариством є загальні збори його учасників і виконавчий орган, якщо інше не встановлено законом.

Відповідно до [статті 98 ЦК України загальні](#) збори учасників товариства мають право приймати рішення з усіх питань діяльності товариства, у тому числі і з тих, що належать до компетенції інших органів товариства. Рішення загальних зборів приймаються простою більшістю від числа присутніх учасників, якщо інше не встановлено установчими документами або законом.

Згідно зі [статтею 116 ЦК України](#) учасники господарського товариства мають право у порядку, встановленому установчим документом товариства та законом, брати участь в управлінні товариством у порядку, визначеному в установчому документі; брати участь у розподілі прибутку товариства і одержувати його частину (дивіденди).

8.3. З наведених норм права вбачається, що за договором, укладеним товариством, права та обов'язки набуває таке товариство як сторона договору. При цьому, правовий стан (сукупність прав та обов'язків) безпосередньо учасників цього товариства жодним чином не змінюється.

Постанова ВП ВС від 08.10.2019

8.4.

Повноваження діяти від імені юридичної особи є можливістю створювати, змінювати, припиняти цивільні права та обов'язки юридичної особи (стаття 239 ЦК України). **Таке повноваження не належить до корпоративних прав учасника юридичної особи.**

Постанова ВП ВС від 08.10.2019

8.6. Повноваження органу управління товариства (на надання зазначеної згоди), який діє від імені товариства, не можна ототожнювати з корпоративними правами його учасників, які діяти від імені товариства права не мають.

Підписання виконавчим органом товариства договору з іншою особою без передбаченої статутом згоди вищого органу цього товариства може свідчити про порушення прав та інтересів самого товариства у його відносинах з іншою особою - стороною договору, а не корпоративних прав його учасника.

8.9. Враховуючи відсутність порушення спірними договорами прав та інтересів позивача, що є самостійною підставою для відмови у позові, Велика Палата Верховного Суду не вбачає необхідності надавати оцінку дійсності спірних договорів.

Принцип невтручання суду в бізнес-рішення

- **Business Judgment Rule** – суд не втручається в питання господарської діяльності компанії, не замінює її менеджмент і не може оцінювати бізнес-рішення з точки зору ефективності
- Юридична особа як власник майна формує свою волю через рішення її органів.
- Учасник (акціонер) не є органом юридичної особи і не є власником майна юридичної особи
- Потрібно дотримуватися балансу інтересів учасників товариства (які не збігаються) та самого товариства

Позов учасника/акціонера про визнання правочинів товариства недійсними

Учасник:

- 1) Міноритарний
- 2) Мажоритарний
- 3) "Колишній"

Товариство:

- Загальні збори учасників
- Наглядова рада
- Виконавчий орган

Контрагент

Договір

Постанова ВС від 17.02.2021 у справі № 910/13643/19

Щодо посилань в касаційній скарзі на необхідність ширшого врахування позиції ЄСПЛ, викладеної у рішенні «Фельдман та банк «Слов'янський» проти України» від 21.12.2017, ніж це було зроблено ВП ВС у справі № 916/2084/17 та, що проникнення за «корпоративну завісу» за виключних обставин є виправданим, то необхідно зазначити таке.

Необхідно зазначити, що **корпоративна завіса є бар'єром, який відокремлює юридичну особу від її учасників та зумовлює неможливість останніх звернутись до суду за захистом прав юридичної особи замість неї** (принцип неможливості ототожнення юридичної особи та її членів).

Постанова ВС від 17.02.2021 у справі № 910/13643/19

У п. 26 рішення від 21.12.2017 у справі «Фельдман та банк «Слов`янський» проти України» ЄСПЛ зазначив, що за загальним правилом акціонер компанії не може стверджувати, що він є жертвою стверджуваного порушення прав компанії за Конвенцією (рішення у справі «Агротексім та інші проти Греції» від 24.10.1995, п.п. 59-72). **Проникнення за «корпоративну завісу» або нехтування правосуб`єктністю компанії може буде виправданим лише за виключних обставин, зокрема, якщо точно встановлено, що компанія не може звернутися до конвенційних установ через органи, утворені згідно з її статутом, або у випадку ліквідації, через її ліквідаторів (п. 66).**

Як вбачається із матеріалів справи №910/13643/19, що переглядається, ТОВ не ліквідовано, його органи управління здійснюють свої повноваження у порядку, передбаченому законодавством України та статутом товариства, а тому у випадку порушення прав, товариство може звернутись за їх захистом через свої уповноважені органи.

Чи є правова позиція хиткою (перспективи відступу)

- Ухвала ВП ВС від 17 грудня 2019 року у справі № 916/1731/18
- Ухвала ВП ВС від 13 січня 2020 року у справі № 910/10734/18
- Ухвала від 15 вересня 2020 року у справі № 904/920/19

Ураховуючи викладене, Велика Палата Верховного Суду не вбачає підстав для розгляду питання про відступ від правового висновку щодо застосування норм права, викладеного в раніше ухвалених постановках від 8 і 15 жовтня 2019 року у справах №916/2084/17 і №905/2559/17, від 3 грудня 2019 року у справі №904/10956/16 (з урахуванням ухвали від 17 грудня 2019 року у справі №916/1731/18).

15 постанов ВС КГС у яких відтворена ця позиція

Як захистити права учасника?

- Учасник (більше 50%): рішення загальних зборів – призначення нового директора – звернення з **ПОЗОВОМ ВІД ІМЕНІ ТОВАРИСТВА** (про визнання договору недійсним/неукладеним, витребовування майна, про стягнення збитків з колишнього директора тощо)
- Учасник (10% і більше): **ПОХІДНИЙ ПОЗОВ** учасника/акціонера в інтересах юридичної особи до директора про стягнення збитків
- Учасник в ТОВ (менше 50%): **ВИХІД З ТОВ** – стягнення вартості частки у майні товариства, а якщо таке майно істотно зменшилося внаслідок недобросовісних дій учасників та/або директора – **СТЯГНЕННЯ ЗБИТКІВ З ТОВАРИСТВА/УЧАСНИКІВ/ДИРЕКТОРА**

Поширення на керівника юридичної особи норм закону щодо представництва

Постанова ВП ВС від 22.10.2019 у справі № 911/2129/17,
провадження 12-45гс19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/85743713>

ВП ВС вирішила, що ч.1 ст. 232 ЦК України підлягає застосуванню при вирішенні спорів про визнання правочину, вчиненого керівником юридичної особи, таким що вчинений внаслідок зловмисної домовленості представника однієї сторони з другою стороною.

Поширення на керівника норм закону щодо представництва

Постанова ВП ВС від 22.10.2019 у справі № 911/2129/17, провадження 12-45гс19

- 6.21. За змістом наведених вище норм матеріального права особи, які виступають від імені юридичної особи, **зобов'язані діяти не лише в межах своїх повноважень, але й добросовісно і розумно.**
- 6.22. Окрім того, такі правовідносини мають довірчий характер між підприємцем (товариством) і його посадовою особою, **протиправна поведінка посадової особи полягає у неналежному та недобросовісному виконанні певних дій, без дотримання меж нормального господарського ризику, з особистою заінтересованістю чи при зловживанні своїм посадовими обов'язками за власним умислом (розсудом), прийнятті очевидно необачних, марнотратних та завідомо корисливих на користь такої посадової особи рішень.**

Способи захисту міноритарія

Постанова ВП ВС від 03 грудня 2019 року у справі №904/10956/16, провадження 12-90гс19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/86333853>

Учасник ТОВ з часткою 3,5% статутного капіталу оспорює попередній договір та договір купівлі-продажу. За твердженням позивача, ці договори не є прибутковими, оскільки нерухоме майно відчужене, а згодом передане в іпотеку за ціною, яка в 24 рази перевищує визначену в договорах вартість. Вони укладені не в інтересах товариства та його учасників і порушують права позивача на отримання дивідендів у зв'язку з їх неприбутковістю.

Способи захисту міноритарія

Постанова ВП ВС від 03 грудня 2019 року у справі №904/10956/16, провадження 12-90гс19

- 79. Згода загальних зборів товариства на укладення договору є згодою органу управління товариства, який діє від його імені. Повноваження органу управління товариства (на надання зазначеної згоди), який діє від імені товариства, не можна ототожнювати з корпоративними правами його учасників, які діяти від імені товариства не мають права. Підписання виконавчим органом товариства договору з іншою особою без передбаченої статутом згоди вищого органу цього товариства може свідчити про порушення прав та інтересів самого товариства у його відносинах з іншою особою - стороною договору, а не корпоративних прав його учасника.

Способи захисту міноритарія

Постанова ВП ВС від 03 грудня 2019 року у справі №904/10956/16, провадження 12-90гс19

- 81. ... інтереси товариства можуть не збігатися з інтересами окремих його учасників, а інтереси учасників товариства також не завжди збігаються (див. постанови Великої Палати Верховного Суду від 08 жовтня 2019 року у справі № 916/2084/17 та від 22 жовтня 2019 року у справі № 923/876/16). Тому, вирішуючи питання щодо ефективності обраного позивачем способу захисту, суди мають враховувати баланс інтересів усіх учасників і самого товариства, уникати зайвого втручання в питання діяльності товариства, які вирішуються виключно рішенням загальних зборів учасників товариства, надавати оцінку добросовісності інших учасників, права яких в разі задоволення позовних вимог можуть бути порушені.

Способи захисту міноритарія

Постанова ВП ВС від 03 грудня 2019 року у справі №904/10956/16

- **83.** Якщо позивач, який є учасником ТОВ «ХК «Інтернет», що володіє часткою у розмірі 3,5% статутного капіталу цього товариства, вважає свої корпоративні права порушеними внаслідок укладення оспорюваного договору, він не позбавлений права (разом з іншими учасниками) у будь-який час **ініціювати питання щодо скликання позачергових зборів учасників товариства з метою належного реагування на факт укладення такого договору та розгляду питання щодо порушення або непорушення прав та законних інтересів товариства (його учасників)**. Якщо збори учасників товариства дійдуть висновку про порушення укладеним договором купівлі-продажу прав та законних інтересів товариства останнє вправі звернутися до суду з відповідним позовом.
- **84.** Належним способом захисту права учасника юридичної особи може бути також подання ним (зокрема разом з іншими учасниками, яким належить 10 і більше відсотків статутного капіталу товариства) позову в інтересах юридичної особи до її посадової особи про відшкодування збитків, заподіяних юридичній особі діями (бездіяльністю) такої посадової особи на підставі пункту 12 частини першої статті 20, статті 54 ГПК України.
- **85.** Якщо учасник товариства не може звернутися з позовом до посадової особи від імені товариства, бо розмір його частки є недостатнім для цього з огляду на вимоги частини першої статті 54 ГПК України, то такий учасник вправі **вийти з товариства і вимагати виплати йому вартості частки, а також подати позов до самого товариства та/або його учасників, якщо він вважає, що рішенням загальних зборів учасників товариства щодо відчуження майна йому було завдано збитки**.

Похідні позови

Пункт 12 частини 1 статті 20 ГПК України

Господарські суди розглядають справи у спорах, що виникають у зв'язку із здійсненням господарської діяльності (крім справ, передбачених частиною другою цієї статті), та інші справи у визначених законом випадках, зокрема:

- справи **у спорах між юридичною особою та її посадовою особою** (у тому числі посадовою особою, повноваження якої припинені) **про відшкодування збитків**, заподіяних юридичній особі діями (бездіяльністю) такої посадової особи, **за позовом власника (учасника, акціонера) такої юридичної особи, поданим в її інтересах**

Частина 1 статті 54 ГПК України

1. **Власник (учасник, акціонер) юридичної особи, якому належить 10 і більше відсотків** статутного капіталу товариства (крім привілейованих акцій), або частка у власності юридичної особи якого становить 10 і більше відсотків, може подати в інтересах такої юридичної особи позов про відшкодування збитків, заподіяних юридичній особі її посадовою особою.

Похідні позови

Частина 12 статті 71 Закону України “Про акціонерні товариства”

Правочин із заінтересованістю, вчинений на умовах, які за висновком залученої відповідно до цієї статті особи (незалежного аудитора, суб'єкта оціночної діяльності або іншої особи, яка має відповідну кваліфікацію) є для товариства гіршими за звичайні ринкові умови, може бути визнаний судом недійсним **за позовом акціонера товариства.**

Похідні позови

Постанова ВС від 24 лютого 2021 року у справі № 904/982/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/95240657>

ТОВ "Агроцентр-Україна" в інтересах ТОВ "Сільськогосподарська фірма "Агростар" звернулося до Господарського суду Дніпропетровської області з позовом до колишнього директора про відшкодування збитків у розмірі 1 406 689,28 грн, посилаючись на те, що:

- ТОВ "Агроцентр-Україна" володіє часткою у розмірі 99,9% статутного капіталу ТОВ "Сільськогосподарська фірма "Агростар";
- у період з грудня 2016 року по серпень 2017 року відповідач, займаючи посаду директора ТОВ "Сільськогосподарська фірма "Агростар", безпідставно провів податкові платежі в рахунок виконання податкових зобов'язань фізичних осіб - власників земельних ділянок перед бюджетом за рахунок коштів цього товариства.

ВС скасував рішення суду апеляційної інстанції і змінив рішення 1 інстанції: задоволено частково, стягнуто з директора 140 668 грн.

Позови до посадових осіб

Постанова ВП ВС від 26 листопада 2019 року у справі №910/20261/16

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/86333859>

Позов ТОВ «Компанія «Газ ресурс» до директора про стягнення 4 344 960,64 грн – збитки, завдані позбавленням позивача спеціального дозволу на геологічне вивчення надр

59. Представник відповідача у судовому засіданні, надаючи пояснення у межах доводів касаційної скарги, не зміг пояснити, з якою метою ТОВ «Компанія «Газ ресурс», від імені якого скаржник діяв як директор, відмовилося від дозволу, вартість якого складала більше як 1,5 млн гривень, на користь ТОВ «Надрагазресурс», директором та кінцевим бенефіціаром якого виступав відповідач.

Представник також не пояснив, яким чином відмова від дозволу могла покращити становище товариства, яке зі слів представника скаржника, знаходилося на час відмови від дозволу в скрутному матеріальному становищі, не отримувало прибутку, існувало за рахунок кредитів.

Позови до посадових осіб

Постанова ВП ВС від 26 листопада 2019 року у справі №910/20261/16

Рішенням Господарського суду міста Києва від 15 листопада 2018 року, залишеним без змін постановою Північного апеляційного господарського суду від 03 квітня 2019 року, позов задоволено частково; **стягнуто із ОСОБА_1 на користь ТОВ «Компанія «Газ ресурс» 1 509 600 грн збитків, що складають вартість дозволу.**

ВП ВС залишила без змін рішення судів нижчих інстанцій.

Верховний
Суд

Дякую за увагу!